

**Пераасэнсаванне вобразнага зместу паэмы Максіма Танка
“Журавінавы цвет” пры перакладзе на рускую мову**

Для паэзіі Максіма Танка характэрна “імкненне да падкрэсленай строгасці і прастаты верша” [1, с. 142], “радкі Танка не ўражваюць яркасцю фарбаў, але заўсёды маляўнічыя і дакладныя. Вобразы не ашаламляюць, але падкупаюць сваёй выразнасцю і ёмкасцю” [4, с. 6]. Гэтыя асаблівасці важна захаваць пры перадачы сродкамі іншай мовы. Паэтычны пераклад, зразумела, прадугледжвае адыход ад тэксту арыгінала, вымагае лексічных і сінтаксічных замен. Аднак гэтыя мадыфікацыі не павінны весці да скажэння вобразнай сістэмы арыгінала.

Існуюць два варыянты перакладу паэмы на рускую мову, якія выкананаў В. Цвелеў. Першы датуецца 1953 г. [3], другі, выпраўлены, – 1971 г. [4]. Яны ўтрымліваюць даволі шмат адступленняў ад аўтарскага тэксту, вобразныя сродкі нярэдка падвяргаюцца трансфармацыям.

Так, напрыклад, карціна вясенняга абуджэння зямлі прадстаўлена ў арыгінале пры дапамозе ўвасаблення: *З прыгэтых сонцам лысінаў зямлі, Спацелых глыб, абуджаных вясной, – Разорамі збягаючы, плылі Крыніцы, звонячыя серабром* [2, с. 74]. Пры перакладзе абіраюцца іншыя мастацкія сродкі: *С оборванных ненастьем струн земли, С борозд сырых, разбуженных весной, по глицистам промоинам текли Ручьи, позванивая серебром* [3, с. 299]. Замены лексем *лысіна* на *струна*, *спацелы* на *сыры* сціраюць суаднесенасць вобраза зямлі з жывой істотай. У варыянце 1971 г. перакладчык перапрацоўвае гэтыя радкі і выкарыстоўвае ўвасабленне: *Протаяла плешинами земля, С сырых борозд, разбуженных весной, Наполнив звоном потные поля, Ручьи веселый начали разбег* [4, с. 84]. Аднак увядзенне лексемы *плешины* парушае вершаваны рытм, а спалучэнне *потные поля* эстэтычна неапраўданае.

Пры перадачы радкоў *П’юць грудзі прагна ранішнюю сіль, І сам ты сэрцу рады не дасі, – Хвалюе радасны птушыны хор, Што пачынае на зары звінець, Будзіць лугоў, будзіць палёў прастор І неба сіне-залатую брэдзь...* [2, с. 74] адбываецца ўскладненне вобразнай сістэмы: *И звонкой синевой дышит грудь, И сердцу трудно отыскать свой путь. Над пашнями взлетает песня... Взор Светло горит, как солнечный настой, Уходит ввысь, вливается в простор, Небозримый, ясный, голубой...* [3, с. 299–300]. У аўтарскім тэксце *грудзі прагна п’юць ранішнюю сіль* (чалавек хоча ўвабраць яе ў сябе, насыціцца ёю), у перакладзе памкненне гэтае сціраецца, тут *звонкой синевой дышит грудь*. У арыгінале *сэрца* перапоўнена хваляваннем ад *радаснага птушынага хору*, у перакладзе *сэрца* імкнецца *атыскаць свой*

путь. Далее у аўтарскім тэксте птушыны хор пачынае на зары звінець..; у перакладзе *взлетает песня*, і можна дапусціць, што гэта ўжо не спеў птушак, а песня аратага, бо далейшы кантэкст указвае на тое, што *взор светло горит, как солнечный настой*. У перакладзе 1971 г. гэтая замена суб'екта выпраўлена: *Рассветной синью жадно дышит грудь. И сердцу трудно отыскать свой путь. Так радостно волнует птичий хор, Звенящий вместе с утренней зарей, Будя лугов, будя полей простор и неба купол сине-золотой...* [4, с. 85].

Наступныя радкі апісваюць роздум селяніна пра будучы ўраджай: *Чым ты засеешь паласу сваю? Які ўраджай з дажынак прынясеш?.. I на узкой батрацкай паласе **Рассыпалися думы, як сяўцы...*** [2, с. 74–75]. Параўнанне дум з *сяўцамі* лагічна выцякае з прадмета роздуму. Пры перакладзе адбываюцца неапраўданыя лексічныя замены і дабаўленні. *Вот клин земли, а что посеешь тут? Чем осень наградит за твой посев?.. На узкой, словно доля, полосе **Грачами бродят мысли чередой...*** [3, с. 300]. У рускі тэкст уводзяцца дадатковыя параўнальныя звароты: *узкая полоса* параўноўваецца з *доляй*, думкі – з *грачамі*, што *бродят чередой* (прычым дубліруюцца творны склон параўнання, што ўскладняе ўспрыманне вобраза). У перакладзе 1971 г. знятае параўнанне *полоса словно доля*, аднак захоўваецца двайное параўнанне: *Есть пашня, а найдут ли семена? И урожаен будет ли посев?.. И по батрацкой узкой полосе **Грачами бродят думы чередой*** [4, с. 85].

У рускі тэкст часам уводзяцца дадатковыя метафары, якія адсутнічаюць у арыгінале. Напрыклад: *Арэ Васіль, як быццам і не чуў... – Мо ўспомніў вочы дзеўчыны сваёй, Мо нават і ўспамінаў не крануў* [2, с. 75–76]. – *Васіль шагае, будзь не слыхал. Быць может, вспомнил глаз лазурный шелк, А может, ничего не вспоминал* [3, с. 301]. У варыянце 1971 г. гэты троп зняты: *Василь все пашет, будто не слыхал. Быть может, вспомнил девушку свою, А может, ничего не вспоминал* [4, с. 86].

Васіль успомніў мора каласоў, *Жніво і смех Раініных вачэй, Калі сказаў ён першы раз “люблю”...* [2, с. 76]. – *Василь колосьев тучу вспомнил вновь, Жниво, Раину, блеск ее очей, Свое “люблю” и васильковый смех...* [3, с. 301]. Звяртае на сябе ўвагу замена метафары *мора* на *туча* (абодва гэтыя назоўнікі абазначаюць вялікую колькасць чаго-небудзь, аднак лексема *туча* выклікае змрочныя асацыяцыі), а таксама ўвядзенне словазлучэння *васильковый смех*. У перакладзе 1971 г. яно знятае, заменены і першы радок страфы, аднак гэтую замену нельга назваць удалай: *...Живое море зреющих хлебов, Раину вспомнил, блеск ее очей, Когда Василь в любви признался ей...* [4, с. 87].

Усе Раіну ведалі з сяла. За вёскаю, у хаце канцавой, Як ружа дзікая, яна цвіла, Чаруючы, палонячы красой [2, с. 76]. – *Всем нравилась Раина из*

села. В последней хате, прямо над рекой, Она как мальва дикая цвела, Девической пленя красотой [3, с. 301]. Аўтар ужывае традыцыйнае, устойлівае параўнанне, перакладчык імкнецца да стварэння неардынарнага вобраза. У варыянце 1971 г. гэты вобраз прыведзены ў адпаведнасць з аўтарскім: *Раіну знал и уважал любой; В своей избушке на краю села Она как роза дикая цвела, Девической пленя красотой* [4, с. 86].

Вобразныя трансфармацыі адбываюцца і пры перадачы наступных радкоў: *Як толькі у хлявы загналі дзень, Улан у хаце Баўтрука сядзеў, Падпёршы п'яны цэбар-галаву* [2, с. 76-77]. – *Когда в хлева загнали долгий день, Улан в гостях у Балтрука сидел, Склонив корчагу пьяной головы* [3, с. 301]. Лексема *цэбар* фіксуецца ў прамым ('шырокая круглая драўляная пасудзіна з клёпак з двума вушкамі') і пераносным значэнні (*разм. пагард.* 'пра вялікую галаву чалавека'; у якасці ілюстрацыі, дарэчы, прыводзіцца гэтая строфа М. Танка) (Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агул. рэд. К. К. Атраховіча. – Мінск: БелСЭ, 1977–1984). Да таго ж у маўленні даволі пашыраны параўнальны зварот *галава як цэбар*. Руская ж лексема *корчага* мае значэнне 'большой глиняный горшок для разных хозяйственных надобностей' (СРЯ) і не мае традыцыі ўжывання ў якасці аб'екта параўнання. У варыянце 1971 г. вобразнасць зводзіцца да мінімуму: *Закрыли хлев, кончался сельский день, В гостях у Балтрука улан сидел, Он опьянел и бредил наяву* [4, с. 87]. Зніжае не толькі гэтае няўдалае параўнанне, але і адпаведнік метафары *Як толькі у хлявы загналі дзень*, што значна зніжае якасць перакладу.

Сустрэкаюцца выпадкі, калі пры перакладзе неадпаведна перадаюцца пачуцці персанажаў. *Раіна выйшла... Ё прыўне на кубле Лягла... Закраўся ў сэрца нейкі страх. Падплыў слязамі...* [2, с. 78]. – *Раіна вышла... В кладовой, в углу, Лежа. На сердце холодок тоски, Наплыли слёзы...* [3, с. 87] (у перакладзе 1971 г. гэтыя радкі засталіся без правак). Калі ў аўтарскім тэксце гераіня адчувае *страх*, то ў рускім варыянце яе апаноўвае *холодок тоски*.

Перажыванні, апісаныя ў арыгінальным і перакладным тэкстах, могуць адрознівацца па сіле эмоцый: *Ды і табе не веру я цяпер: Гаворыш аб каханні, але сам Па дальніх тропях блудзіш, нібы звер, Шукаючы старое лугаўё, – Марнуеш толькі ты жыццё сваё* [2, с. 80]. – *Да и тебе не верю я теперь: Вымаливаешь милости, а сам Кружишь тропой окольной, словно звер, И все сбиваешься на старый след* [3, с. 305]. У арыгінале герой прызнаецца ў каханні, у перакладзе – *вымаливает милости* (*вымаливать* 'добиваться чего-л. усиленными мольбами, просьбами; выпрашивать' (СРЯ)). У варыянце 1971 г. гэты выраз зменены: *Не верю я тебе, Василь, теперь, Все о любви толкуешь мне, а сам Тропой окольной кружишь, словно звер, И все*

обнюхиваешь старый след [4, с. 91]. Аднак тут сумнеў выклікае апраўданасць увядзення дзеяслова *обнюхивать*, які стылістычна, эстэтычна не адпавядае кантэксту.

Часам персанажам арыгінальнага і перакладнога твораў надаюцца адрозныя характарыстыкі, напрыклад: *Глядзіць [Раіна] на гасця: смелы, стройны сам, Дзе з ім раўняцца нашым дзецюкам. А як умее складна размаўляць. А ў скокі пойдзе – не стрымаць размах, Аж толькі шпоры на нагах звіняць, А гляне – пацямнее ў вачах...* [2, с. 77]. – *Глядит на гостя: статен, крепок, прям – И до него всем сельским женихам, Как вечеру до солнечного дня! А как он пляшет! – только вьется прах! Пройдетя – шпоры искрятся, звенят; А поглядит – и сразу тьма в глазах...* [3, с. 302] (гэтая страфа ў варыянце 1971 г. пакінута без змен). Аўтар абмалёўвае не толькі знешнія, але і ўнутраныя ўласцівасці героя: ён *смелы, стройны і умее складна размаўляць*; перакладчык апісвае пераважна знешнія якасці: ён *статен, крепок, прям*. Стылістычна неапраўданым з'яўляецца і ўвядзенне словазлучэння *только вьется прах* у якасці адпаведніка беларускаму *не стрымаць размах* (якое характарызуе героя як хвацкага танцора). Перакладны выраз мае меншую ступень экспрэсіўнасці, да таго ж лексема *прах* (трад.-поэт. 'мельчайшие частицы чего-л., пыль' (СРЯ)) абмежаваная ва ўжыванні і ўспрымаецца сучасным чытачом з пэўным негатыўным адценнем.

Перакладчыцкія трансфармацыі відавочныя і ў наступным прыкладзе: *І калі чуў у небе птушак жалю. Баяўся я, каб **вырай** не забраў Цябе, як птушку вольную, удаль...* [2, с. 82]. – *И слушал журавлиную печаль, Боялся я, чтоб **табор** их не взял Тебя, как птицу, в голубую даль...* [3, с. 307]. Метафарызацыя ў рускім тэксце лексемы *табар* (якая сэнсава суадносіцца звычайна з групай людзей) у дачыненні да чарады птушак падаецца штучнай, неапраўданай. У перакладзе 1971 г. лексема *табор* знятая: *Я слушал стоны журавлиных стай, Боялся я, что и тебя в полет Они с собой заманят в вольный край!* [4, с. 94]. Аднак тут апушчана аўтарскае параўнанне дзяўчыны з вольнай птушкай і ўведзена словазлучэнне *заманят в вольный край*, у выніку чаго сэнсавыя акцэнтны змяшчаюцца.

Такім чынам, пераклад на рускую мову паэмы Максіма Танка “Журавінавы цвет” не ў поўнай ступені сэнсава і стылістычна адпавядае арыгіналу. Простыя, стрыманыя, сакавітыя арыгінальныя мастацкія вобразы набываюць у перакладзе пэўную штучнасць, надуманасць, а імкненне перакладчыка да вонкавага эфекту шляхам увядзення дадатковых вобразных сродкаў прыводзіць да непажаданых вынікаў.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. – 2-е выд., выпраўл., дап. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 311 с.
2. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / Максім Танк. – Т. 7 : Паэмы. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – 368 с.
3. Танк, М. Стихи. Сказки. Поэмы / М. Танк. – М. : Гослитиздат, 1953. – 408 с.
4. Танк, М. Избранные произведения : в 2 т. / М. Танк. – Т. 1 : Стихотворения и поэмы – М. : Худож. лит., 1971. – 384 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ